

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เลือกพื้นที่ป่าประในเขตเทือกเขานัน ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าประที่ใหญ่ที่สุด และเลือกชุมชนที่ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประครอบคลุมทั้งชุมชนที่เกิดมาแต่เดิมได้แก่ชุมชนบ้านปากลง และชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ ได้แก่ ชุมชนบ้านทับน้ำเต้า และชุมชนบ้านห้วยตง ซึ่งทั้งหมดอยู่ในตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. หน่วยวิเคราะห์และระดับการวิเคราะห์

งานศึกษานี้ต้องการชี้ให้เห็นความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงของระบบสิทธิในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากผลผลิตของป่าประ หน่วยวิเคราะห์ของการวิจัยนี้จึงได้แก่ความขัดแย้ง ส่วนระดับการวิเคราะห์จะเน้นที่ระดับความสัมพันธ์

วิธีการศึกษาข้อมูล

ในการศึกษาข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัย ผู้ศึกษาได้เน้นการศึกษาข้อมูลภาคสนามเป็นหลักโดยใช้วิธีศึกษาข้อมูล 3 วิธีประกอบกัน คือ การสัมภาษณ์แบบลึก (in-depth interview) การสนทนากลุ่ม (focus group) และการสังเกต

1. การสัมภาษณ์แบบลึก

ในการสัมภาษณ์แบบลึกนั้นผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์บุคคลหลายกลุ่มเพื่อให้ได้คำตอบครบถ้วนที่สุด ได้แก่

1.1 ผู้อาวุโสในชุมชนที่มีประสบการณ์ในการใช้ทรัพยากรในป่าประในอดีตจำนวน 12 คน ประเด็นที่พูดคุย เช่น เป้าหมายการใช้ทรัพยากรประเภทต่าง ๆ ในอดีตเปรียบเทียบกับในเวลาต่อ ๆ มา ลักษณะการเข้าถึงและใช้ทรัพยากรแต่ละประเภทในแต่ละยุค และความสัมพันธ์

ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในการใช้ทรัพยากรประเภทต่าง ๆ ในแต่ละยุค เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ลักษณะการเข้าไปใช้ และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในแต่ละยุค ความขัดแย้งที่เกิดในแต่ละยุค และลักษณะการปรับตัวจากความขัดแย้ง

1.2 ชาวบ้านที่ยังใช้ทรัพยากรในป่าประในปัจจุบัน จำนวน 8 คน ประเด็นที่พุดคุย เช่น ลักษณะการเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรแต่ละประเภท เป้าหมายการใช้ทรัพยากร กลุ่มคนที่เข้าไปใช้ทรัพยากรในป่าประ ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนในการใช้ทรัพยากรในป่าประ การขยายตัวของสวนยาง วิธีการการบุกเบิกป่ากระบวนการขยายสวนยางให้แก่คนภายนอก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้กับเจ้าหน้าที่อุทยาน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น การแก้ปัญหาความขัดแย้ง

1.3 พ่อค้าแม่ค้าที่รับซื้อลูกประและของป่าทั้งในอดีตและปัจจุบัน จำนวน 2 คน ประเด็นที่พุดคุย เช่น ลักษณะผลผลิตที่รับซื้อจากอดีตถึงปัจจุบัน วิธีการรับซื้อและราคาจากอดีตถึงปัจจุบัน ตลาดที่นำผลผลิตไปจำหน่ายจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์กับชาวบ้านที่นำผลผลิตมาขายจากอดีตถึงปัจจุบัน การรับรู้ถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรจากอดีตถึงปัจจุบัน การรับรู้ถึงความขัดแย้งของคนกลุ่มต่าง ๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน

1.4 ผู้ที่เคยซื้อไม้จากป่าประ จำนวน 1 คน ประเด็นที่พุดคุย เช่น ช่วงเวลาที่ขึ้นไปซื้อไม้ เหตุผลที่เลือกซื้อไม้จากแหล่งนี้ เครือข่ายที่ใช้ในการซื้อไม้ ขั้นตอนในการซื้อไม้ การขนส่งไม้

1.5 ชาวบ้านจากภายนอกที่เข้าไปซื้อที่ดินในป่าประ จำนวน 2 คน ประเด็นที่พุดคุย เช่น เหตุผลที่เข้าไปซื้อที่ดิน เครือข่ายในการติดต่อ ขั้นตอนในการซื้อที่ดิน วิธีจัดการผลผลิตในที่ดินและผลประโยชน์ ความวิตกกังวลเกี่ยวกับความมั่นคงและความปลอดภัย ความคาดหวังในอนาคตเกี่ยวกับที่ดินที่ซื้อไว้

1.6 ผู้นำชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน จำนวน 3 คน ประเด็นที่พุดคุย เช่น ความเป็นมาของชุมชนและกลุ่มคนที่ทำกินในเขตป่า การเปลี่ยนแปลงการเข้าไปใช้ประโยชน์ทรัพยากรในเขตป่าจากอดีตถึงปัจจุบัน ความต้องการของชาวบ้านในปัจจุบันเกี่ยวกับการทำกินในเขตป่า ปัญหาและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน แนวทางแก้ไขปัญหาและความขัดแย้ง

1.7 คนต่างถิ่นที่เข้าไปเก็บลูกประและหาของป่า จำนวน 2 คน ประเด็นที่พุดคุย เช่น ถิ่นที่อยู่และวิธีการเข้ามาใช้ทรัพยากรในป่าประ เหตุผลที่ทำให้เดินทางมาใช้ทรัพยากรที่ป่าประ ประสพการณ์การเข้าไปใช้ทรัพยากรจากป่าประ รายได้ที่ได้ ความสัมพันธ์กับคนในชุมชนที่อยู่ใกล้ป่าประ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น วิธีแก้ความขัดแย้ง

1.8 เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเขานัน จำนวน 2 คน ประเด็นที่พูดคุย เช่น ปัญหาที่ป่าประ จากอดีตถึงปัจจุบัน วิธีการแก้ปัญหา เงื่อนไขที่มีผลต่อการแก้ปัญหา ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วง และวิธีการแก้ปัญหา

2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

ผู้วิจัยได้ใช้การสนทนากลุ่มศึกษาข้อมูลที่เป็นความคิดและผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มที่แตกต่างกันไป และเป็นข้อมูลเชิงลึกที่บุคคลเดียวไม่สามารถตอบได้ชัดเจน โดยได้จัดกลุ่มสนทนาเป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มชาวบ้านที่ใช้ทรัพยากรในป่าประมาแต่เดิม กลุ่มคนต่างถิ่นที่เข้ามาใช้ทรัพยากรในป่าประ และผู้ที่เป็นเจ้าของสวนยางในป่าประในปัจจุบัน ประเด็นที่จะพูดคุย เช่น แรงจูงใจที่ทำให้เข้ามาใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ พหุติกรรมการใช้ประโยชน์จากป่า ความหมายที่ให้ต่อป่า ความขัดแย้งที่รับรู้ ป่าในอนาคตที่อยากเห็น

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้เข้าไปเยี่ยมเยียนและร่วมกิจกรรมกับคนกลุ่มต่างๆ ทั้งกิจกรรมเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประ ได้แก่ การเก็บและการขายลูกประ การเก็บและการขายของป่าชนิดต่าง ๆ การทำสวนยาง และกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับป่า ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมเบิกป่า ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังได้เข้าไปร่วมสังเกตคนกลุ่มอื่นๆ ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ทรัพยากรในป่าประ ได้แก่ การเข้ามาเก็บของป่า การเข้ามามาดูแลสวน เพื่อสังเกตถึงพฤติกรรมและท่าทีบางอย่างในการเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าดังกล่าว

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้ทำ 2 ระยะ คือระยะศึกษาข้อมูล และระยะหลังศึกษาข้อมูลจบแล้ว โดยในขณะศึกษาข้อมูลนั้นผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกันด้วย เพื่อเชื่อมโยงประเด็นที่ได้จากผู้บอกข้อมูล สำหรับการค้นหาประเด็นที่ใช้สำหรับถามผู้ให้ข้อมูลต่อไปอีก และเพื่อทดสอบข้อมูลว่ามีความถูกต้องหรือไม่ ส่วนการวิเคราะห์หลังศึกษาข้อมูลจบแล้วนั้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากบทถอดเทปของผู้สัมภาษณ์ทุกคน และจากบทบันทึกการสังเกตประกอบด้วย เพื่อวิเคราะห์เชื่อมโยงยกระดับข้อมูลให้สามารถตอบคำถามได้ตรงเป้าและครบถ้วน